

УДК 378.013.035 (71)

ВОЛОДИМИР ПОГРЕБНЯК

(Полтава)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ КАНАДИ

Проаналізовано організаційно-методичні засади формування й педагогічного забезпечення полікультурного виховного середовища у системі вищої освіти Канади як засобу підготовки майбутніх фахівців до продуктивної життєдіяльності в умовах світової глобалізації. З'ясовано ефективні засоби педагогічного супроводу полікультурного виховного простору й окреслено перспективні напрями вдосконалення вітчизняної вищої школи у цьому напрямі.

Ключові слова: *полікультурне виховне середовище вищої школи, полікультурна підготовка фахівця, інтернаціоналізація, міжнародна співпраця, підтримка культурної різноманітності, інтеграція полікультурного компонента до змісту освіти.*

Активізація інтеграційних процесів, уходження України до європейської і світової спільноти зумовлюють необхідність розробки вітчизняною наукою педагогічних механізмів забезпечення піднесення національної самосвідомості, громадянської відповідальності й одночасної підготовки молоді до продуктивної життєдіяльності у глобалізованому світі на засадах узаємодійного збагачення й обміну з іншими культурами. У зв'язку з цим актуалізується потреба в реалізації *полікультурного підходу* в українській системі ціложиттєвого виховання й освіти.

Важливість проблеми підготовки до життя в полікультурному соціумі підтверджується значною увагою науковців до вивчення різних аспектів цього соціокультурного феномену. Зокрема, питання його філософських і методолого-теоретичних засад розкривають Н. Авшенюк, Р. Антонюк, Дж. Бенкс, Н. Воскресенська, Дж. Гартлі, Н. Генрі, М. Гібсон, О. Джуринський, Г. Дмитрієв, С. Драгоєвич, Дж. Дьюї, І. Зязюн, Г. Каллен, А. Кастанеда, Д. Кемпбелл, Дж. Кехое, М. Лещенко, В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова, С. Наушанбаєва, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, Г. Хоув та інші дослідники.

Теоретико-методичні проблеми здійснення навчально-виховного процесу в системі середньої та вищої освіти на основі полікультурного підходу розробляються в наукових працях Дж. Аббат-Вона, М. Алладіна, Е. Ананьян, В. Бойченко, П. Брандера, Дж. Гебрієл, А. Гігса, К. Госіна, К. Джеймс, Г. Деї, С. Дламіні, Я. Довгополової, В. Долженка,

В. Заслуженюка, В. Єршова, К. Маклеод, О. Моляко, Р. Раджабової, Г. Розлуцької, А. Солодкої, Т. Устименко, Дж. Хайварда й інших учених.

Водночас, значний світовий теоретичний і практичний досвід у царині полікультурного виховання розкрито у вітчизняній педагогічній науці тільки фрагментарно. Цим питанням в Україні, на жаль, присвячуються нечисленні дослідження Я. Гулецької (досвід США), О. Ковальчук і С. Фурсенко (Росія), О. Мілютіної (Великобританія). Феномен канадської полікультурності як суспільне й освітнє явище представлений у наукових працях І. Василенко, І. Заячук, Л. Карпинської, Ю. Лавриш, Н. Мукан, І. Руснака, А. Чирви, однак проблема формування й педагогічного супроводу полікультурного простору як засобу соціального виховання у вищій освіті Канади залишається малодослідженою.

Таким чином, беручи до уваги недостатнє висвітлення світового досвіду формування полікультурного виховного середовища у вітчизняній педагогічній науці та зважаючи на досягнення системи канадської вищої школи у цій галузі, *метою дослідження* вибрано *опрацювання організаційно-методичних основ формування полікультурного виховного простору у канадській вищій освіті для з'ясування ефективних засобів його педагогічного супроводу й окреслення перспективних напрямів удосконалення вітчизняної вищої школи у цьому напрямі.*

У руслі нашого дослідження *полікультурне виховне середовище* визначаємо як *соціально детермінований комплекс умов життєдіяльності, результат формальної й неформальної взаємодії різних культур, який зумовлює особистісний розвиток їх представників* [1, с. 80-81]. Відповідно, *полікультурний виховний простір вищої школи* трактуємо як *соціокультурний продукт взаємодії суб'єктів виховання, що репрезентують багатоманітність культур у даному соціальному середовищі (країні, регіоні, місцевості) в окремому вищому навчальному закладі, якою визначається специфіка реалізації завдань навчання, виховання й усебічного розвитку особистості* [3, с. 70].

Оскільки *полікультурне виховання* розуміємо як *цілеспрямовану педагогічну діяльність із метою забезпечення культурно-соціальної ідентифікації особистості, відкритої іншим культурам, національностям, расам і віруванням, і здатної до успішної життєдіяльності в багатокультурному просторі*, формування й педагогічну підтримку полікультурного виховного середовища у вищому навчальному закладі вважаємо важливою умовою й одночасно дієвим засобом полікультурної підготовки молоді до життя у глобалізованому світі.

У системі вищої освіти Канади накопичено значний позитивний теоретичний і практичний досвід формування й педагогічно доцільного супроводу полікультурного середовища як засобу соціального виховання. Звернемося до його детальнішого педагогічного аналізу.

На педагогічному факультеті *Університету Альберти*, як і на інших факультетах вишу, створено *Комісію з питань культурного різноманіття, рівності й поваги*. У співпраці й консультаціях із педагогічним колективом університету, фахівцями з культурних питань в уряді і представниками культурних громад провінції Комісією підготовлено проект *«Плану рівності»* [9], який затверджено Радою факультету в 1996 році.

Документ утілює спільне бажання адміністрації, викладачів і студентів утворити атмосферу культурної різноманітності й взаємної поваги, виховувати у педагогічного колективу й майбутніх фахівців почуття відповідальності за створення культурно диверсифікованого освітнього середовища, однаково відкритого для всіх. У Плані висвітлюються функції та повноваження керівних органів і посадовців (адміністрація, декан, студентський декан і студентська адміністрація, голови підрозділів, Рада факультету, сама Комісія) в забезпеченні підтримки культурної різноманітності на факультеті як упродовж педагогічного процесу (аудиторні й інші заняття, оцінювання знань, взаємини викладачів і студентів), так і в позанавчальний час (факультетські заходи, життя студмістечка, процедури вступу на навчання й прийому на роботу до закладу викладачів і допоміжного персоналу й ін.) [9].

Одним зі значущих наслідків реалізації «Плану рівності» стали підготовка й видання у 2004 році посібника «Довідник рівності» [8], покликаного окреслити принципи культурного різноманіття й взаємної довіри, поваги, неупередженості, відвертості й активної співучасті у створенні демократичних підвалин університетського життя. На думку авторів, книга допоможе педагогічному колективу й майбутнім фахівцям в оформленні полікультурної компетентності як ціннісного орієнтиру особистості під час навчання у вищому закладі освіти, що, в свою чергу, сприятиме організації педагогічно доцільного виховуючого середовища у подальшій професійній діяльності в умовах культурного різноманіття канадського соціуму й підготовці до співпраці в міжнародному контексті, а також забезпечить студентів педагогічних спеціальностей виховно-освітніми стратегіями полікультурного виховання школярів і попередження будь-яких виявів культурної, расової чи інших видів дискримінації [8, с. 4].

Конспективно зупинимось на змістовому наповненні «Довідника рівності». Брошура знайомить із особливостями феномену канадської полікультурності, традиціями, атмосферою та культурною диверсифікованістю Університету Альберта. Детально описуються явища прямої і непрямой культурної дискримінації як у системі взаємодії «викладач-студент», так і в умовах ширшого соціуму, розкриваються шляхи їх попередження. Далі представлено весь спектр університетських стратегій, програм і заходів, орієнтованих на покращення міжкультурної взаємодії та створення умов для повноцінного розвитку представників різних культур: (1) *Політика боротьби з дискримінацією й переслідуваннями*; (2) *Політика розумного пристосування*; (3) *Положення про рівність серед студентів*; (4) *Кодекс честі студента*; (5) *Політика культурного різноманіття, рівності й поваги*. Книга вміщує й окремі рекомендації з питань забезпечення культурної рівності й підтримки різноманіття для студентів, викладачів, освітньої адміністрації і допоміжного персоналу університету. Виняткова увага приділяється забезпеченню свободи віросповідання (в університеті офіційно представлено 10 релігійних течій, усі мають особливі громадські органи підтримки). Доповнює «Довідник рівності» перелік корисних ресурсів: це й спеціалізована психолого-педагогічна література, інформаційні Інтернет-портали, адреси й телефони сприяння громадських об'єднань і культурних общин, які надають ту чи іншу допомогу в питаннях підтримки культурного різноманіття [8, с. 32-39].

Подібну систему педагогічного забезпечення функціонування полікультурного виховного середовища як інтегрованого складника підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах культурної диверсифікації суспільства Канади має і педагогічний факультет *Університету Британської Колумбії*. Вже у вступній частині *Довідника факультету* стверджується одне з визначальних завдань його діяльності – *«створення сприятливої творчої атмосфери навчання й професійного становлення вчителя в сучасних швидкозмінних умовах великого й культурно різноманітного університету»* [7, с. 187]. Усі академічні програми факультету побудовані з урахуванням культурного різноманіття, що *«визначає виховання, освіту й особистісний розвиток людини»* [7, с. 191].

Обов'язковими для студентів усіх факультетів Університету Британської Колумбії визначено навчальні курси *«Вступ до педагогічної діяльності»* й *«Основи комунікації»*. У межах цих та інших освітніх дисциплін педагогічного спрямування наявні модулі, присвячені вивченню проблем спеціальної й етнопедагогіки, а також питань полікультурного виховання [10, с. 53]. Крім цього, в університеті викладається курс *«Полікультурне виховання»* і ряд навчальних дисциплін, спрямованих на формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя й інших фахівців, підготовка яких здійснюється в університеті: *«Мистецтво і культура корінних народів Канади»*, *«Культура анішінабе й цивілізація»* тощо [4, с. 58]. Як наслідок, за підсумками експериментальних досліджень, присвячених виявленню рівня забезпечення педагогічними закладами освіти провінції підготовки майбутніх учителів до полікультурного виховання, у період між 1988 і 1996 роками обізнаність випускників зі змістово-мето-

дичними аспектами виховання молоді зі споконвічних народів зростає з 28,6 до 74,5 %, із організаційно-педагогічними питаннями стратегії й тактики подолання расизму – з 33 до 72,1 %, зі загальнопедагогічними й методичними засадами виховно-освітньої діяльності в полікультурному середовищі – від 61,1 до 90,9 % [6, с. 7].

В *Університеті Регіни* студенти також опановують основи налагодження міжкультурних контактів і створення сприятливих умов для міжособистісної взаємодії у багатокультурному середовищі в контексті спеціальних педагогічних занять із соціального й полікультурного виховання [11, с. 501].

На думку вчених *Університету Ватерлоо* (Б. Булман-Флемінг, Б. Мітчелл і Е. Хо), *оптимальна підготовка фахівців до професійної діяльності у полікультурному шкільному середовищі Канади мусить охоплювати всі аспекти університетського життя, включаючи навчання, науково-дослідницьку діяльність і дозвілля. У відповідності до цієї концепції визначено вісім переваг інтернаціоналізації та полікультурного виховання як складників педагогічного процесу підготовки до професійної діяльності:*

(1) забезпечення культурного різноманіття й покращення навчально-виховного середовища на користь канадських студентів, освітнього закладу й нації;

(2) урізноманітнення студентського контингенту через залучення кращих абітурієнтів із відмінним культурним походженням;

(3) переконаність у тому, що наукові дослідження студентів і викладачів університету відповідають актуальним науковим підходам зарубіжних, канадських, провінційних і місцевих учених;

(4) підготовка конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці науково та полікультурно компетентних фахівців;

(5) глибоке усвідомлення студентами і викладачами все зростаючої взаємозалежності й інтегрованості світового співтовариства та сприяння порозумінню між народами;

(6) набуття досвіду міжкультурних і міжнародних відносин;

(7) підтримка економічної, наукової і технологічної конкурентоздатності Канади, забезпечення поширення її освітніх продуктів і послуг у світі;

(8) підвищення міжнародного престижу університету [5, с. 2-3].

У руслі реалізації *Програми забезпечення інтернаціоналізації та полікультурного виховання* в процесі фахової підготовки до професійної діяльності в університеті створений і успішно функціонує *Реєстр студентів – ініціаторів популяризації культури*. Включення до нього відбувається на добровільних засадах через *Міжнародну студентську адміністрацію університету (ISO)*, Інтернет-мережу *Навчальних ресурсів і освіти впродовж життя (TRACE)*, видання щоденного університетського Інтернет-бюлетеня й тижневої газети. Вже на початковому етапі функціонування Програми, впродовж зимового семестру 2003 року, участь у обговоренні питань, пов'язаних із полікультурністю, під час вивчення різноманітних навчальних курсів узяли 20 студентів – представників культурних меншин і студентів, які мають досвід міжкультурного спілкування. Кожен із добровільних учасників проекту має можливість звернутися до засновників по допомогу в удосконаленні навичок публічних виступів, а також із питань забезпечення матеріалами й устаткуванням, які можуть знадобитися під час презентації [5, с. 17-18]. Спираючись на практичний досвід, автори Програми пропонують рекомендації для вищих навчальних закладів, які б хотіли розпочати аналогічну ініціативу. На думку дослідників, насамперед необхідно:

– визначити викладачів-консультантів, які мають наукові інтереси у галузі міжкультурних відносин і полікультурного виховання;

– співпрацювати зі студентською адміністрацією у студентських містечках для залучення потенційних учасників програми;

– поширювати інформацію щодо проекту в різних засобах масової комунікації, в тому числі віртуальних;

- під час планування обсягів професійної діяльності викладачів враховувати їхні зусилля й час, необхідні для роботи над проектом;
- забезпечувати учасників управління і майстер-класами з удосконалення презентаційних умінь і навичок роботи з аудиторією [5, с. 18-19].

Іншим методичним засобом полікультурного супроводження педагогічного процесу підготовки фахівців у вищій школі, розробленим в Університеті Ватерлоо, є введення *Студентських інформаційних карток*, які створені з урахуванням можливостей адаптації до будь-якої навчальної дисципліни й покликані допомогти викладачам і студентам у визначенні перспектив використання їхнього полікультурного досвіду в поєднанні зі змістовим наповненням того чи іншого курсу. Інновація пройшла практичну апробацію під час викладання навчальних дисциплін «*Міжособистісна комунікація*» на факультеті мистецтв і «*Корінні народи й освітнє середовище Канади*» на педагогічному факультеті у другому семестрі 2003-2004 навчального року [5, с. 19].

Рис. 1. Адміністративна, науково-теоретична й організаційно-методична підтримка полікультурного виховного простору підготовки фахівця у вищій школі Канади до професійної діяльності в умовах соціокультурного різноманіття

Таким чином, проведене комплексне дослідження дає можливість охарактеризувати цілісну адміністративну, науково-теоретичну [2] й організаційно-методичну

підтримку полікультурного виховного простору у канадській системі вищої освіти. Представлена організаційна структура охоплює суспільне й індивідуальне виховання на кількох ієрархічних рівнях, якістю інтегрованої взаємодії (*наступністю*) яких, на нашу думку, й визначається фактична мотивація студента – майбутнього фахівця щодо цілеспрямованого оволодіння полікультурною компетентністю, від котрої, у підсумкові, головним чином і залежить результативність усієї підготовки до професійної діяльності в умовах культурного різноманіття. Її рівнева організація включає державне (федеральне) й регіональне (провінційне) забезпечення полікультурного виховання молоді, громадське сприяння, стратегію полікультурного виховання фахівця на рівні університету й факультету (інтеграція до *навчальної, науково-дослідної й дозвілленої діяльності*) (рис. 1). Виявлено чотири основні напрями її змістово-методичного супроводу: (1) *вивчення культурної спадщини народів і громад Канади та світу*; (2) *інтеграція полікультурного виховання до змісту академічних дисциплін*; (3) *опанування спеціалізованих навчальних курсів із теорії і методики полікультурної взаємодії*; (4) *здійснення науково-пошукової діяльності в галузі філософсько-методологічних і теоретико-методичних засад співпраці у полікультурному просторі*.

Отже, встановлено, що формування і педагогічний супровід полікультурного виховного простору у системі вищої освіти Канади є *невід'ємним складником загальної інтегрованої педагогічної стратегії вищого навчального закладу, яка втілюється у діяльності викладачів, доборі матеріалів академічних курсів, навчальних і дослідницьких завданнях, взаємостосунках викладачів і студентів, а також оцінюванні їхніх професійних досягнень і фахового зростання в атмосфері культурної толерантності й порозуміння*. У зв'язку з цим уважаємо, що впровадження таких засобів полікультурного супроводу педагогічного процесу вищої школи, як *програми інтернаціоналізації й міжнародної співпраці, органи підтримки культурної різноманітності, реєстр студентів із міжнародним досвідом, інтеграція полікультурного компонента до змісту академічних дисциплін* та інших, сприятиме піднесенню міжнародного престижу вітчизняних вишів і оптимізації підготовки українських фахівців до продуктивної життєдіяльності в умовах інтеграції держави до європейського та світового співтовариства.

Перспективним напрямом подальшої наукової розробки проблеми формування полікультурного виховного простору є теоретичне обґрунтування методики адаптації й упровадження з'ясованих ефективних засобів його педагогічного супроводу у педагогічний процес вітчизняних вищих навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Погребняк В. А.* Підготовка майбутнього вчителя до професійної діяльності у полікультурному середовищі загальноосвітньої школи Канади : дис. ... к. пед. наук : 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / *В. А. Погребняк*; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2010. – 295 с.
2. *Погребняк В.* Реалізація полікультурного підходу у виховно-освітньому просторі Канади / *В. Погребняк* // 3б. наук. праць Полтавського держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Вип. 2 (54). – Полтава, 2007. – С. 73-79.
3. *Погребняк В.* Формування полікультурного виховного середовища у вищій педагогічній освіті зарубіжних країн / *В. Погребняк* // Педагогічні науки : зб. наук. праць Полтавського нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. – 2012. – Вип. 54. – С. 69-75.
4. *Agbo S. A.* Myths and Realities of Higher Education as a Vehicle for Nation Building in Developing Countries : The Culture of the University and the New African Diaspora / *S. A. Agbo* // Contemporary issues in education. – Amsterdam / New York : Rodopi, 2005. – P. 49-69.
5. *Bulman-Fleming B.* Course Internationalization: Engaging Students as Learning Resources. – Inter-final report / *B. Bulman-Fleming, E. Ho, B. Mitchell*. – Canadian Bureau for International Education (CBIE), University of Waterloo, 2004. – 23 p.
6. Curricula and Special Programs Appropriate for the Study of Portrayal of Diversity in the Media. – Final Report. – CRRF : Canadian Race Relations Foundation, 2005. – 17 p.
7. Department of Educational and Counselling Psychology, and Special Education // Faculty of Education. – UBC Faculty of Education Self-Study. – UBC, 2005. – 202 p.

8. Equity Handbook / [Jackie Bailey, Larry Beauchamp, Janet Smith etc.]. – Edmonton : UA, Faculty of Education, 2004. – 39 p.

9. Equity Plan of Faculty of Education of University of Alberta [електронний ресурс] // <http://www.uofaweb.ualberta.ca/education/nav03.cfm?nav03=14377&nav02=14363&nav01=13191>. – 28 листопада 2012 року.

10. The Development of Education. Report of Canada for the Forty-Fifth Session of the International Conference on Education. – Geneva. – September 30 – October 5, 1996. – The Council of Ministers of Education, Canada, 1996. – 64 p.

11. Williams L. D. Pre-service Teacher Education in Selected Provinces of Canada / L. D. Williams // Background Paper for the Ontario Royal Commission on Learning. – 1995. – Vol. 2. – P. 493-511.

ВЛАДИМИР ПОГРЕБНЯК

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ КАНАДЫ

Проанализированы организационно-методические основы формирования и педагогического обеспечения поликультурной воспитательной среды в системе высшего образования Канады как средства подготовки будущих специалистов к продуктивной жизнедеятельности в условиях мировой глобализации. Выявлены эффективные средства педагогического сопровождения поликультурного воспитательного пространства и очерчены перспективные направления совершенствования отечественной высшей школы в этом направлении.

Ключевые слова: поликультурная воспитательная среда высшей школы, поликультурная подготовка специалиста, интернационализация, международное сотрудничество, поддержка культурного разнообразия, интеграция поликультурного компонента в содержание образования.

VOLODYMYR POGREBNIYAK

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF PEDAGOGICAL ACCOMPANIMENT OF MULTICULTURAL EDUCATIONAL SPACE IN THE HIGHER EDUCATION OF CANADA

Organizational and methodical principles of forming and pedagogical providing of multicultural educational environment in the higher education of Canada as means of future specialists training to the productive vital functions in the conditions of world globalization are analysed. Effective facilities of pedagogical accompaniment of multicultural educational space are found out; perspective directions of perfection of native higher school in this direction are outlined.

Keywords: multicultural educational environment of the higher school, multicultural training of specialist, internationalization, international cooperation, support of cultural variety, integration of multicultural component to the contents of education.

Одержано 16.10.2012, рекомендовано до друку 2.11.2012.